

BIJ DE KINDEREN IN ZIJN DOOD

WOENSDAG 26 MAART 1952.

In gure voorjaarswind staat een kist boven de groeve.

Erom heen, aan alle kant, familie, en Familie, natuurlijk zaad, en geestelijk zaad, broeders en zusters naar vlees en Geest, tezamen.

Hun ogen houden die kist vast en boren in die groeve. Het grauwe graf gaat grijpen hem, die grote in Israël.

En plots, als even de ogen afdwalen, een grafsteen ontwaren aan het voeteneind van de nu open kuilt, opvallend in zijn nieuwigheid nog en naakte eenvoud, dan gaat een nieuwe huivering door ons heen. En de ogen weten niet meer, wat het meest hen vast moet houden nu, ze zien die groeve, en die steen; die kuilt en weer die letters; en het wordt één beeld, één indruk, één historie, van deze gure dag. De predikant gaat lezen. We horen Jezus spreken, bidden tot de Vader, het schrijven in Zijn boek, Johannes' Evangelie. Vader, de ure is gekomen, verheerlijk Uw Zoon, opdat ook Uw Zoon U verheerlijke, gelijkertijds Gij Hem macht gegeven hebt over alle vlees..... het vlees van die ruim zestigjarige daar, en het vlees van dat driejarig kindje daar nevens hem, opdat al..... (al, al: de ouden met de jongen)wat Gij Hem gegeven hebt, Hij hun het eeuwige leven geve..... en opdat zij dus het aanstonds zeggen zouden, nu al en later: Here, het is toch eigenlijk ook weer zo gewoon, zo rustig, zo veilig: ik heb maar de ogen na de slaap weer op te slaan, en ik zie U; het is nog net zo als toen we kleine kinderen waren bij vader thuis en in bennauwde droom wij wakker schrokken..... zie, daar stond reeds vader naast het bed: „was het zo naar, jongen? maar hier ben ik“..... ik wakker uit de slaap des doods, dat grauwe graf, die gure wind, zo ben ik nog bij U. Want een eeuwige leven kent geen dood, „En dit is het eeuwige leven“, — zo roept het daar die heraut van Jezus door de voorjaarsstorm — dat zij U kennen, de enige waarachtige God, en Jezus Christus, die Gij gezonden hebt“. En hoor hem vervolgen, triomferend over de koude wind en de jacht des doods: „Ik bid niet alleen voor deze — apostelen van toen — maar ook voor degenen, die door hun woord in Mij geloven zullen.... Vader, ik wil, dat waar ik ben ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt, opdat zij Mijn heerlijkheid mogen aanschouwen.....“, „zij“, die doctor daar van de Vloeddijk, en die kleuter, van dezelfde Vloeddijk, nu beide slapend in éénzelfde aarde, onder één wind, pneuma, adem, Geest, die ze ook beide wakker maakt en ze zeggen doet, tot Vader: worden wij wakker, zo zijn wij nog bij U..... opdat wij de heerlijkheid aanschouwen die Gij onze eerste Broeder gegeven hebt....

En dan wordt 't gezegd in de hemel reeds... en ten jongsten dage, en bij ons: Klaas Schilder, de doctor, is bij de kinderen in hun dood geweest. Hij liep met hen op de Vloeddijk. Hij slaapt met hen in het zand van IJsseluiden. Straks staat hij met hen op en is die kleuter, dat buurmeisje, daar naast hem de eerste, die hij de hand reikt, om zo samen naar Jezus toe te gaan. Bij Wie zij ook samen nu reeds zijn.

Gij zegt toch niet, dat dit te eenvoudig, te naïef is voorgesteld? Want dan waart ge in het zoeken van uw voorstellingen wijzer dan de Schrift, die straks de doden maar heel „gewoon“ laat „opstaan“, als 's morgens uit de slaap en ze óók reeds echt bij de Here laat zijn. Ge waart dan zelf geen kinderen, en niet geworden als de kinderen. Ge waart dan óók geen eenvoudig, ongekunsteld discipel van hem, die gij ten grave hebt gedragen.

Want in dit samengaan van twee zulke graven op een kerkhof ligt meer dan een toevalligheid. We zouden willen zeggen: Het past zo bij hem. Hij is bij de kinderen in zijn dood. Maar hij was het ook in zijn leven. En als mede-kinderen slechts konden wij staan om dat graf. En zo samen verder gaan.

Het is daarvan, dat wij iets meer willen zeggen.

Hij was met de kinderen, in zijn leven.

Dat moogt ge gerust betrekken, in de eerste plaats op kinderen in de alledaagse zin, kleuters, kleine mensen. Hoe heeft deze mens, deze geleerde, van kinderen gehouden. Meer opgewekt bezoek in 'n kraamkamer dan 't zijne was nauwelijks te denken. Men zou zo zeggen: die verstrooide geleerde staat „buiten het leven“, en zijn reukorganen zullen door zoveel boekenstof voor andere prikkels wel ongevoelig zijn geworden. Maar zie hem buigen en glunderen tegen een moeder: wat ruiken die kinderen van jou toch altijd lekker! Hoeveel vaders merken dat op, al hun enthousiasme ten spijt? Maar deze, hij „rook“ de kinderen. Zo gevoelig was hij, naar lichaam en geest, en zo jong, altijd.

Wie zoiets gadesloeg (het geschiedde aan meer dan één wieg), verstond in één ogenblik, waarom hij zijn strijd voerde, vanaf de studeerkamer grotendeels, en de kansel vooral, tegen alle mystieke scheiding en tegenstelling van natuur en genade. Men verstond het, zij zo'n wieg en lekker ruikende baby, waarom hij het barthianisme haatte en er niet over denken zou zich aan leerspraken te conformeren die over kinderen anders spreken dan God in Zijn verbond te spreken geeft. Men verstond het, waarom hij er een kinderlijk plezier in schepte een kind te mogen dopen; men zou op zo'n dag heus niet weten, wie er blijer was: de eigen vader, of de dependende dienaar, zo genoot hij ervan en deed hij er alles voor als was het voorrecht voor hemzelf het grootst.....

Menigeen, die hem meegemaakt heeft bij opgroeiende kinderen, weet van hetzelfde te verhalen. Geen oom, op wie neefjes en nichtjes van beide en ver gekker waren dan deze. Geen komst, die blijder werd begroet dan de zijne. Ze begrepen zo: hij hoort bij ons, hij staat heel echt boven ons, maar toch, hij is eigenlijk net als wij.

En wie in de bange oorlogstijd hem spreken hoorde in zijn brieven „aan een jongeren tijdgenoot“ die weet, hoezeer op elke leeftijd het jonge hart voor hem was als een open boek, hoe hij het wist te lezen, en te verwarmen ook.

Het is meer dan een particulier verhaal, wanneer de schrijver hier eigen ervaringen inlaat. Deze dagen komen wij er allen mee. En ieder weet: ik hoef te mij niet te schamen, en ook niet krampachtig benauwd te zijn, dat ik een mens in het middelpunt ga plaatsen. Want wie één zien laat, die als de kinderen werd, spreekt van de Here, die daarin Zijn behagen heeft.

Nu, ik kan, als jongere, als „kind“ van de groten-deels door Schilder gevormde generatie, rustig erkennen, dat ik niet geloof — eigen gezinsrelaties van vroeger en nu, uiteraard terzijde latende — van enig mens zoveel te hebben gehouden als van deze. En ik meen ook, daarin niet de enige te zijn vandaag. En als ik me afvraag, waarin dat bestaan heeft, waarom dat geweest is, dan besef ik in mijn geval, dat weliswaar familiebetrekking de mogelijkheid geschapen heeft van een contact dat zonder deze zo nauw wel nimmer zou zijn geweest, maar evenzeer, dat deze liefde niet uit de bloedband zelf voortvloede en ook niet door hem wordt bepaald. Juist daarom kon ik menen, dat anderen, zonder zulke aparte betrekking, met mij hetzelfde zeggen, die in andere wegen, met andere aanleidingen, in een nauwe betrekking tot hem kwamen te staan. Trouwens, dit juist zou ik als oorzaak en basis van deze liefde willen zien: dat hij in de meest persoonlijke relaties immer de ambtsdrager zich toonde, de knecht Gods, de profeet, priester, koning, die de ander zeer „persoonlijk“ bejegende, maar zonder enig „aanzien des persoons“.

En hier raak ik het geheim van dit leven, dat klaar mocht zijn als de dag en diep tevens als een meer in de bergen: wie het meemaakte, kreeg één levende illustratie van wat de Schrift noemt: in Christus herschepen te worden naar Gods beeld. Beeld drager te zijn. Naar de roeping van den beginne. Met heel wat zwakheden, o ja. Met 'n klein beginsel nog slechts, o zeker. Maar toch: beelddrager. In Christus volmaakt.

Het beeld Gods. Over dat thema heeft hij heel wat geschreven, bladzijden, paragrafen vol in zijn eerste deel catechismusverklaring. Maar wat daar schoon wordt ontvouwd, verdedigd, geargumenteerd, geformuleerd, werd in de omgang met deze auteur één brok levende werkelijkheid. Men zag in hem er iets, veel, van hoe de Here is.

Wie deze dingen niet verstaat, moet nu maar niet verder lezen. Hij staat haastig klaar met een commentaar, dat na Schilders dood aanstonds hij vergoddelijkt wordt. Wie dat zegt, in dit verband, heeft van God en mens, naar Genesis 1, 2 en 3, niet veel begrepen — en wij weten allen, hoe juist die hoofdstukken, „van den beginne“, liggen tussen Schilder en zijn tegenstanders van zeer verschillende herkomst. Maar wie hierin zijn boodschap heeft geproefd en tevens hemzelf heeft gekend, die weet: een mens kan nooit kleiner worden en nimmer meer op zijn natuurlijke plaats staan, nooit meer „kind“ zijn naar

Nog een stem uit Amerika van Ds J. Blankespoor, (Prot. Ref. Church).

Dear Brothers in the Lord:

How shocked we were to hear the sad news about K. S. I can well imagine that this was a tremendous blow to your churches. But it nevertheless means that His work was finished. There was, in other words, not a thing that he could do any more for the church of Christ at large or for the Liberated Churches. I have always esteemed the man very highly and learned to love him as a brother in Christ. I just felt grieved all day yesterday and still can't forget it.

Wishing you, the richest blessings in this hour of sorrow, I remain, Yours fraternally,

Rev. J. BLANKESPOOR.

Jezus' eis, dan zo, als K. S. het naar eis „van den beginne“ aanwees, en zoals Gods Geest het in hemzelf aanschouwelijk maakte.

Dit hebben zij gezien, die, in critieke, beslissende levenssituaties hem in vertrouwen hebben genomen. Daar kon iemand uitspreken. Daar was volkomen geduld. Daar was alle tijd. Daar waren die vreemde, en toch zo vertrouwde „zachte ogen“ — waarvan hij nog kort geleden wenste, dat ze in ons kerkelijk leven alom gevonden mochten worden. Daar kon iemand zijn verhaal doen. Daar viel schaamte weg, en bleef de schroom. Daar werd dan een enkele vraag gesteld, de situatie waarin iemand zelf geen weg haast zag, zomaar gepeld — en dan werd daar geantwoord, geraden, vermaand en vertroost naar de Schriften. En wanneer dan zulk één de kamer verliet en dank wilde prevelen, was deze hem vóór, door zelf, haast verlegen, te zeggen: ik dank je voor het vertrouwen dat je in mij hebt gesteld.

Wie aan zulke gesprekken terugdenkt, beseft, wat aan alle ambtelijk verkeer eigen mag zijn, maar zo zelden tot volle ontplooiing komt: ik zag Gods beeld. De mens viel weg als eigen parmantige instantie. Hij werd mond Gods. En ik weet Gods wil, voorzover dat kon, in antwoord op wat ik zelf zeide, en naar wat God heeft geopenbaard. Dus was ik bij God op bezoek, juist omdat die mens zo echt mens was, en zijn creatuurlijke roeping vervulde, naar Genesis 2 en Efeze 4.

Waarin dat dan tastbaar werd? zal iemand vragen. Nu, in te veel om op te noemen. Maar laat ik het met een paar woorden mogen zeggen. Men kreeg daar te doen, door de ambtsdrager, met Gods barmhertigheid: hier durfde iemand alles zeggen en konden mensen alles kwijt, ze keken soms maar in die zachte ogen. En soms wisten ze zich onder de klem van Zijn rechtvaardigheid; het werd nooit iemand gemakkelijk gemaakt; als daar maar op één punt een zwakke vraag overbleef of deze dan wel die weg naar de wil Gods zou zijn, zou hij nooit toegeven; hij, zijnerzijds, gaf geen kans door de mazen heen te glippen; hij kende geen mazen en wie heen ging, wist het: als ik er door wil glippen moet ik ze zelf maken en de verantwoording zelf dragen.

En dan nog één ding vooral. Wat was hij zuinig met de Naam Gods. Ik herinner mij een vrouwelijke remonstrantse predikante — ze was toen nog studente — die in een brief eens schreef: „ik heb op gereformeerden vooral dit tegen dat zij zoo heel gemakkelijk Gods naam gebruiken..... ik huiver elke keer als ik die naam heb uit te spreken.....“. Ik dacht toen: er liggen natuurlijk zeer principiële fouten achter die opmerking, een kind mag de naam van zijn Vader „gewoon“ uitspreken, de Geest wil dit juist weer hem leren..... maar toch, wat heeft ze gelijk. Want eerlijk, ik had het ook vaak gedacht. Enerzijds gebruiken we Gods Naam veel te weinig, juist in het dagelijkse leven. Anderzijds veel te gemakkelijk, juist soms in meer stichtelijk verband. En ik dacht toen aan K. S. Hij leerde ons Gods Naam te spreken en geschreven te zien boven en in het leven van de dag, de welriekende baby, en de „slasnijdende huismoeder“ (uit een preek over: laat de kinderkens tot Mij komen); hij kende geen groter vreugde dan Gods Naam te verkondigen; hij schroomde niet God zelf, de in Zijn Woord geopenbaarde, object der theologie te noemen; hij kon maar niet ophouden op college te behandelen de Locust de Deo, het „Hoofdstuk over God“, maar tegelijk..... hij was zo zuinig! Ik herinner me gesprekken van een paar uur achtereen, waarin alles cirkelde om de vraag: „wat wil de Here?“, waarin misschien één maal de naam God van zijn lippen kwam. En dan nog — hoe beslist ook — haast verlegen: je hoorde hem denken: ik weet nu wat ik zeg. En het gevolg was, dat nog jaren later het in de geest gegrift staat: toen, toen, noemde hij Gods Naam..... Van hoeveel stichtelijke redenen zou de herinnering aan die Naam reeds niet na een uur vervolgen zijn, juist ook omdat van teksten en heilige namen de pastorale mond te gemakkelijk vol was geweest?

Reeds om dit alles mag ik tweeërlei zeggen: als kind bij vader konden Gods kinderen bij hem als ambtelijk beheerst persoon terecht. En: zo was hij zelf kind, dat Vaders naam vertrouwelijk noemt, maar nooit hem werpt over de straten.

news about
a tremendous
means that
er words, not
the church of
rches. I have
d learned to
it grieved all

this hour of

NKESPOOR.

is „van den
het in hem-

beslissende
en genomen.
volkomen ge-
die vreemde,
waarvan hij
erkelijk leven
kon iemand
eg, en bleef
raag gesteld,
g haast zag,
ntwoord, ge-
chriften. En
a dank wilde
haast ver-
trouwen dat

beseft, wat
ijn, maar zo
a g o d s
rmantige in-
et Gods wil,
k zelf zeide,
s was ik bij
o echt mens
de, naar Ge-

mand vragen.
laat ik het
a kreeg daar
a r m h a r-
ggen en kon-
maar in die
der de klem
werd nooit
maar op één
eze dan wel
ij nooit toe-
or de mazen
en wie heen
a moet ik ze
agen,

w a s h ij
Ik herinner
kante — ze
ens schreef:
egen dat zij
liken..... ik
uit te spre-
uurlijk zeer
en kind mag
tspreken, de
ar toch, wat
ok vaak ge-
nam veel te
derzijds veel
lijk verband.
Gods Naam
in het leven
slanslijdende
e kinderkeus
vreugde dan
de niet God
et der theo-
den op col-
„Hoofdstuk
w a s z o
an een paar
de vraag:
én naam de
nog — hoe
hem denken:
as, dat nog
tén, tén,
veel stichte-
Naam reeds
omdat van
mond te ge-

zeggen: als
em als amb-
was hij zelf
oemt, maar

En daarom konden wij hem zo liefhebben. Liefde. Hebben wij haar niet vlees en bloed in hem zien worden. Liefde. Geen eros, altijd agapè. Dat wil zeggen: geen liefdes drang slechts als bijvoorbeeld bij het natuurlijke kind, maar ambtelijke liefde als van hem die naar Jezus' woord tot kind zich heeft gemáákt. En ik mag hier denken aan wat eens een dominee zei tot zijn catechisanten, toen hij hun wilde duidelijk maken met een beeld wat, en hoe, ongeveer de liefde tot God is. Hij zei: „er is een enkele maal in je leven, een mens, waarvoor je een diep respect hebt. Dat sluit liefde en genegenheid niet uit, integendeel, maar toch kun je hem nooit benaderen, hij blijft altijd boven je staan. En het lage en banale kun je met hem niet verbinden”. Ik weet, dat die predikant toen voor zichzelf aan Schilder dacht. En met hem durf ik het zo zeggen en zo denken. Zulke dingen, goddeloos voor elk, die zulk een uitspraak niet met ons ziet als een allersterkste belijdenis van de grens tussen Schepper en schepsel, kan men alleen zeggen waar men samen heel klein werd voor God en heel dankbaar voor Zijn gaven en heel dicht zich aan elkaar verbonden weet in het kindschap Gods. Maar dáár kan deze gemeenschap der heiligen dan ook zulke nederige woorden aan. En daar durven wij ze zeggen nu, verbonden om een open graf, door de Geest der aanneming tot kinderen.

Een open graf. Het graf van een kind. Die bij kinderen mag zijn in hun dood. Omdat hij als hen werd, en met hen was in zijn leven. En wij, als kinderen, broeders en zusters, er om heen. Door Vader verenigd. Dankbaar, dat deze geschonken werd, niet maar aan de wetenschap, en de universiteiten, en het politieke of sociale leven, niet maar aan de christenheid, zelfs niet maar aan de gereformeerde kring of gezindte, maar aan de kerk, de kerk der kleine luiden van wie hij zo onnoemelijk veel hield en tot welke hij zich zo geheel wist te behoren; de kerk, dat gezin van kinderen, die het Vader erg moeilijk kunnen maken, maar die ook door elkaar zich tot reformatie laten leiden

Een en zestig jaar geleden werd Klaas Schilder gedoopt als een erfgenaam van het verbond en van het koninkrijk. Niet om een erfgenaam te worden, niet als een klein mens aan wie nog niets beloofd werd. Maar aan hem werden de rijke beloften van Vader, Zoon en Heilige Geest betekend en verzegeld. En ook voor hem is het gebed der gemeente opgezonden en zie, dat gebed der kerk is genadiglijk verhoord. Zonder verschrikken mocht hij verschijnen voor de rechterstoel van God, pleitend op de borgeerlijkheid van Christus, die enige advocaat, die de Vader ook hem gegeven had. Dit kind heeft gestreden en heeft overwonnen en staat nu in de gemeente van de uitverkorenen in het eeuwige leven, onbevlekt. Genoot tot de bruiloft.

Wie zich in dit nummer met vele anderen bezinnen mag op het werk van Schilder wordt gedrongen zijn doopsformulier er weer eens op na te lezen. Want als één mens mij weer dat formulier in zijn schoonheid heeft doen zien dan Schilder. Laat me voor mezelf spreken, aan Schilder heb ik voor alles te danken dat verrassende inzicht in de leer van het verbond. Dat was reeds zo nodig ook, dat deze erfgenaam van het verbond anderen daarin heeft mogen onderwijzen. Wie in de twintig jaren gebogen zat over zijn dictaten dogmatiek en naarstig las in de Dogmatiek van Bavinck, stuitte voortdurend op onopgeloste vragen. Het werd hem maar niet duidelijk en doorzichtig. En al werd er dan thuis stevig over gedebatteerd en al werd dan vaak gegrepen naar de oudere studies van de mannen van A, en al werd dan intuïtief gevoeld dat deze mannen het hadden gezien, klaar en duidelijk was het inzicht niet en werd het niet, totdat Schilder schrijven ging en de schat van Gods verbond en woorden ons stralen deed. Dat is mede een van zijn onschatbare verdiensten geweest.

Deze erfgenaam van het verbond is inderdaad gaan wassen en toenemen in de Here Jezus Christus en al groeiende in de waarheid mocht hij anderen de heerlijkheid van het verbond laten zien. Maar ook bij hem is er groei geweest. Het zal de moeite lonen om nauwkeurig na te gaan in wat Schilder ons nagelaten heeft, hoe hij het verbond is gaan zien. Aan het einde van zijn leven staande kunnen we zeggen dat het mede een van zijn opdrachten van de Vader is geweest om Christus' kerk de ogen weer te openen voor de rijkdom van de genade des verbonds, er zelf uit levende opdat anderen er uit zouden gaan leven. Ge kunt dan ook haast geen publicatie opslaan of ge vindt er over het verbond geschreven. Het is hem niet gegeven een „locus de foedere” te schrijven voor zijn studenten, maar ge kunt lezen wat ge wilt, ge stuit op het verbond. Lees die meesterlijke samenvatting in Looze Kalk; waard om herdrukt te worden in de serie „Om Woord en Kerk”, waard om in alle huizen gelezen en herlezen te worden, waard om alle catechisanten in handen te geven. Een kleine goudmijn om ons doopsformulier te verstaan. Zonder de leer van het verbond ontgaat u de schatten van het formulier om het avondmaal des Heren te houden; eens is het verbond der genade besloten, toen

als een enkele broer weer komt laten gelden Vaders gezag, en doorgeeft Vaders Woord.

En aan dat graf, neen, aan die graven, van onze broeder, ons kleine zusterje, op dat hof van zovele doden, waaronder zovelen, als „kinderen” ontslapen, denken wij aan een woord, dat de rotterdamse predikant K. Schilder eens schreef toen hij zich bezig hield met het thema van de „naieve christenmens” (Tussen Ja en Neen, p. 146, 147):

„..... men wijst op het „kind”, dat Jezus in het midden stelde: „Indien gij niet wordt als de kinderkeus”..... En „der zoondanigen is het koninkrijk der hemelen”. Wat willen we nog meer? vraagt men. Maar men vergeet, dat deze tekst juist het grootste kruis is voor de dreamers van het naieve gevoel. Een kind, dat kind is, dat wordt „na-levelijk” man. Maar een man, die het bevel krijgt, niet om een kind te zijn, doch om het te worden, die moet zich geweldig inspannen, en jagen naar zijn doel; die komt pas op dien weg náár het kindschap toe aan Paulus' woord: toen ik een kind was, sprak ik als een kind..... maar nu heb ik teniet gedaan hetgeen eens kinds was. Trouwens, hetzelfde hoofdstuk — Matth. 18 — dat het kind als model aanwijst, spreekt het „wee” uit over iemand, die één van de kleinen een aanstoot geeft. Is daar al weer niet de eis van opzettelijke inspanning in een leven van de uiterste gecompliceerdheid?”

Inspanning. Jagen. Gecomplieerdheid. Wat is daarvan dit leven vol geweest. Maar hoe mocht het komen, reeds hier, onder ons, en nu te meer, bij de Kyrios, tot de eenvoud van het kinderlijk „model”.

En hoe zullen wij nu maar God danken, en de boodschap verstaan: indien gij niet wordt als de kinderkeus.....

„Derzulk is het Koninkrijk der hemelen”.

H. J. S.

ERFGENAAM VAN HET VERBOND

Christus zeide: Het is volbracht. Wat een wereld gaat open, wanneer ge door Schilder wordt onderwezen over dat woordje Besloten; het verbond is toen geratificeerd, het is rechtsgeldig geworden, het testament ligt vast in de dood van de grote Testamentmaker. Hoe subliem zijn de vele bladzijden gewijd in zijn studie: Wat is de Hemel? over: het grote Avondmaal en het Verbond; onvergetelijk die paragrafen over dat Avondmaal en het „werkverbond”, het „genadeverbond”, het „natuurverbond” en het „vreeverbond”. Het heilgeheim is aan deze erfgenaam naar Gods vreeverbond getoond. En het raadsel van het avondmaal der bruiloft is dit bruilofts-kind onthuld. Hij zit aan een bruiloft, die nimmer enden zal. Lees: Ons aller Moeder, of snuffel in de registers van zijn Catechismusverklaring of van zijn Christus in Zijn lijden, en steeds weer laat hij het verbond in zijn kracht en heerlijkheid zien. En wie de oude jaargangen van De Reformatie nog in zijn bezit heeft, heeft leetuur genoeg. Daar een keuze uit voor een deeltje in: Om Woord en Kerk, wat zou dat een weldaad zijn niet alleen voor vele jonge predikanten maar ook voor de jeugd der kerk, die verder wil komen. Ook niet in het minst om de schat van noten onder die artikelen. Want dat is eerlijk gezegd een van de grootste verdiensten van Schilder, dat hij nooit schroomde om zijn artikelen te „verluchten” met deze wetenschappelijke noten. Wie kan bevroeden dat een enorm veel tijd in dat werk is gaan zitten; verloren tijd? Neen, drierwerf neen. Want wie elke week De Reformatie ontving was wel genoodzaakt om na te gaan of het artikel wel het goede inzicht gaf. Altijd kon men Schilder narekenen. Het was telkens weer zo dat je haast je ogen niet geloven kon als bleek dat men de veelgeloofde en hooggeroemde vaders van de bloeitijd niet kende. En bij de week groeide het vertrouwen in zijn leiding. Hij heeft altijd voor zijn aandacht gehad de vele predikanten die de werken zelf niet konden machtig worden, of ook wel, eerlijk opgebicht, lezen.

Het „volk” heeft het misschien niet altijd kunnen waarderen, maar ik zeg u, dat hier ons predikanten in bankbiljetten werd uitgereikt wat we als pasmunt aan de gemeente mochten doorgeven. Hij heeft ook in die minutieuze arbeid van het noten verzamelen en corrigeren bij de drukproeven de kerk gezien, en in dat „kleine” werk was hij groot.

Niet licht zal ik vergeten hoe ik het boek van Aalders over: Het Verbond Gods lezende, ben geschrokken. Een exegese die vaak schitterend was, maar je voelde meer dan je het zeggen kon, dat het „dogmatische” exegese moest zijn.

En wie dan leest de: Samenvattende beschouwingen en praktische gevolgtrekkingen zag het in eens: hier is het gevaar voor de kerken ten voeten uit. Wie is bekwaam om te waarschuwen en ons beter te onderwijzen? En ik herinner me als de dag van gisteren dat ik toen aan Schilder vroeg, hem ontmoetende, om toch hiertegen te schrijven. Hij had het op dat moment nog niet gelezen laat staan bestudeerd. Maar met wat scherpe geest heeft hij de gevaren gezien, en wat een reeks

O drymael witten!) dagh! wel saligh die mach hooren
Aen Christi rechterhand die liefelijcke stem;
Komt hier en erf u Kroon in 't Nieu Jerusalem,
Gebenedyde komt, komt hier mijn uytverkoren.

1) blijden.

J. VAN DEN VONDEL.

van onvergetelijke artikelen zijn als vrucht van zijn studie bewaard gebleven in De Reformatie van de negentiende jaargang. Ze zijn waard gebundeld te worden, opdat niet latere generaties alleen maar kennis behoeven te nemen van het werk van Aalders, maar ook het antidotum mogen bij de hand hebben. Want dat is medelijden tegen de verdwaasde verbonds-leer van de „onvergankelijke”, „eenvoudige uitspraken des geloofs”, van de nog altijd kerkelijke geldigheid hebbende Vervangingsformule, waarin de leer der zaligheid op voor de zoveelste maal aan de gemeente werd onthouden en de zoete troost van de leer van het verbond naar de Schriften aan de gemeenten werd onthouden.

Hoe dwaas is het telkens weer te lezen en te horen van het „verfijnde remonstrantisme”, hoe zeldzaam bespottelijk om als generale synode te menen te moeten waarschuwen tegen het remonstrantse gevaar, naar deputaten voor zwaarigheden meenden te moeten opmerken tegenover de candidaat Schilder. Waarlijk, het zien van spoken, het strijden tegen windmolens was niet aan de zijde van Schilder maar aan de kant van zijn weerpertijders en zijn verbeterd vervolggers. Remonstrants! dan mocht de scriba van het curatorium, dat jaren lang toezicht heeft moeten oefenen op 't onderwijs van Schilder aan de Oudestraat wel beter kennis nemen van Schilders dictaten, om te weten dat „remonstrantse taal” op zijn lippen nimmer is gekomen. En wat heeft Schilder niet eindeloos geduld gehad met mannen, die bleken, onbewust en onbedoeld de „taal” der remonstranten te spreken. Och, die verwatening in het spreken over die mannen die het verbond niet goed hadden gezien, toen ze schreven de voorrede op de Statenvertaling. Dat schrikkelijk „geleerde” prae-advies, waarin de „anonime” auteur smalend spreekt over de mannen van Dordt, die in de leer van het verbond niet al te diep waren doorgedrongen!

Als iemand ons weer heeft leren lezen onze formulieren van Enigheid, ook die veel gesmaad en toch onvergetelijk rijke Dordtse Leerregels, dan Schilder.

Hoe heeft deze erfgenaam van het verbond ons midden in de strijd laten zien de betekenis van de woorden „in Christus geheiligd”. Nooit zal ik vergeten die zeldzaam rijke middag in de Koninginnekerk te Rotterdam, waar hij nog moest bewaakt worden tegen beërde ontvoeringen en waar ik een politiemans uit eigen kring nog moest waarschuwen om toch maatregelen te treffen. Die zeldzame verklaring van de vragen uit het formulier; later na te lezen in een artikel in het Jaarboek van de Gereformeerde Kerken 1947, en nog weer eens na te lezen in Looze Kalk.

Vanuit zijn inzicht in het verbond Gods kon Schilder ook fundamentele kritiek oefenen op de „woordtheologie” van de dialectische theologen. Wanneer een gebed heeft voor de majesteit van het spreken Gods in de Schriften, dan Schilder. Onwrikbaar was zijn vertrouwen in het geschreven Woord des Heren en met wat grote eerbied heeft hij steeds weer dat Woord geëxegeseerd.

Een schat van exegese heeft hij ons nagelaten, stof om voor jaren 't Woord aan de gemeente te bedienen. Het kan niet anders, of hij zal steeds weer hebben moeten denken bij al zijn arbeid aan studenten en predikanten, om hen maar aan materiaal te helpen in de pastorie. Hoe dwaas om aan die schatten voorbij te gaan en te klagen over wat we nog graag zouden hebben willen ontvangen van zijn hand. Wat rijk is de betekenis van Schilder voor de „leer over God” en voor de prolegomena van de dogmatiek. Wat hebben weinigen begrepen de bijzondere betekenis van zijn inaugurele. Het was ons te machtig, te geleerd, te groots, hoe werd hij om deze rede alleen al miskend. Maar nimmer zal ik die middag in Januari 1934 vergeten op de galerij in de Burgwalterk. Niet veel begrepen, maar alleen maar dankbaar dat we een man kregen die ons wapenen kon tegen de barthaanse gevaren. En zijn dissertatie zal er nog wel eens op bestudeerd moeten worden om geschoold te zijn tegen de komende stormen.

Deze erfgenaam van het verbond kon dan ook onze ogen openen voor de rijkdom van Christus. Zeker, een „christologie” heeft Schilder ons niet nagelaten. Maar onberekenbaar is zijn invloed voor de komende geslachten door zijn „Christologie”, Christus in Zijn lijden. Laat ons niet treuren om wat we niet hebben mogen ontvangen, maar ons verblijden om hetgeen we hebben. Wie is al „klaar” met dat echt schriftuurlijke, heerlijk gereformeerde werk over de lijdende Borg en Zaligmaker? Onuitwisbaar is me de Zaterdag in de Franeker pastorie, toen het tweede deel van Christus in zijn lijden werd bezorgd met de post. De dictaten gingen op zij, en het werk werd „gegeten”. Bladzijden die niet met droge ogen konden worden gelezen. Alleen een erfgenaam des verbonds, die het verbond heeft gezien, heeft zo mogen schrijven en zo kunnen schrijven en ons mede laten genieten van Christus' schoonheid.

Van ZIJN schoonheid gezongen, zou ik haast zeggen, in dichterlijke taal. Want ik herinner me bladzijden waarin het ritme onmiskenbaar is en waarin de cadans gevoeld wordt.

Maar waar is het einde wanneer men Schilder als erfgenaam van het verbond zou volgen in al zijn wer-